

КУДА ИДУ ИЗГОВОРЕНЕ РЕЧИ

(Слободан Зубановић: *Требало би њо да њрочиџаш*, Архипелаг, Београд, 2013)

Слободан Зубановић је њежак песник. У готово свим значењима те речи. То је очито и у његовој најновијој књизи састављеној из два циклуса певања: „Фарма“ и „Успутни огледи“. Најпре, зато јер његова лирика има велику специфичну тежину у српској поезији. Свако ко је истрајно пратио Зубановићеве стихове зна да се њиховој песничкој аутентичности мора веровати. Нарочито њеној предсказљивости и упорности којима се стиже до несвакидашње лирске хармоничности започете још од раног сазнања о њосџојању смрџи.

Отуда је ова лирика сва у покрету мотива свиџања и раних јуџара када се и долази до најпотреснијих сазнања. Читалац, тако, једноставно, постаје гладан нових изненађујућих значења. Тим пре јер ова поезија није гласна, свакако не прегласна. Она ненаметљиво предочава да се много нема оно што се хође и бескрајно поседује оно што се уопште неђе. Зато нас Зубановићеве песме уче парадоксу да свеџ улейшавају ружне сџвари („Освит или опет јутро“). Учи нас и да чекамо оно што никако неђе доћи, али да и, за то време, опажамо оно због чега никако да не поверујемо својим очима. Због тога се у овој поезији налази предност тежине. А не тежина предности.

Ритуали дисонанције

Оно што читалац жели ретко стиже у прави час. Ко чека, тај и, некако, верује. Онда и чекање постаје посебни ритуал дисонанције. Међутим, док се чека, дотле се и мисли. Стога је ова поезија мисаонија него што на први мах изледа. Њена мисаоност је тешка, иронијом обременењена, урођеност у фармолики урбанитет на који смо се већ навикли готово до страсти. А „људи теже веровањима која одговарају њиховим страстима“, рекао је Берtrand Расел. Песник, зато, као да све то одбацује у широком иронијском луку. Тежи нечему новом у ери опшег јефтинлука (Боже, све је њојевџинило, „Акција“). Али ту већ живи део онога што никада неђе доћи у доба њрљавих киша. У време сталних поетичких изненађења и дисонантних искушења.

Песник тешких расположења разара све чега се дохвати, па и извесне поклоне тешкомислене ироније. У прекогнисцирајућој песми „Фама о фарми“ и у „Изласку у будућност“ пева се о будућносџи која њриџада фарми, ма шта ми под тим подразумевали. Управо улазимо у кругове именовања и преименовања нечега што се не може имати и што се никада неђе добити. И тако се песничка оловна тежина полако излива на стихове пуне горчине, сете, веровања и лирских сазнања. А „веровање и знање односе се једно према другоме као тасови на ваги: колико се један спусти, толико други претегне“, рекао је још Артур Шопенхауер.

Ова тешка лакорека поезија, која се често запита *куда иду изговорене речи*, изискује велики напор, изванредан труд и сталну усредсређеност. Свако касније прочитавање ваљаније говори о херменеутичким заблудама читаоца. Јер песник не иде тамо где сви верују и не тражи оно чему се сви надају. Јер „оно у шта верују сви, све време и посвуда, вероватно је криво“, тврдио је још Пол Валери. Али Зубановић не завирује тамо где се живи чешће и боље. Он мотри ретке тренутке *сећања на круј кланице*. Лиричар хоће, попут Бодлера ли Рембоа, најмањег заједничког свим стварним песницама, да дуго лута предграђима планете, космоса чак. Свакодневно завиривање с друге стране таписерије, тек, личи нечему правом. Али чим поверујемо да је нешто стварно и право, одмах се, неминовно, запитамо да ли то, заиста, и постоји као што постоји владавина опаких и незналица, мрзитеља и фарисеја.

Лакорека рима

Лакорека цесарићка рима (*Каиџкад је рика нових сужања / одјекивала до навале мрака / И није се мојао, у њар корака, / заобићи смрад сџијлих лешина, // све док се џлобални сџав не узе – да џреџерано живеџи није лејо*. („Сећање на круг кланице“) води враћању на старо и познато као скок у ново и непознато. И тај однос према животинама је у Зубановићевој поезији некако тежак, застрашујући. Напете мреже смисла, фармолика антимераболчка симболика, претварају читаоца у ловца асоцијација. И ту више чини танколика вештина него сила умовања. Језик бежи из своје идеалности чим се суочи са раслојавањем смисла. Тако падају песничке догме.

Кад је неко тежак песник, он никако не стоји на једном месту. Он, истина, опажа *месџо за рекламу*, али и *књије о беди* које му омогућавају да крене с места и из стања у коме се невољно затекао. Снови о лошијем животу онда расту посебном брзином: *Ево, веџ се и смркло, / а нема џомена од бомбардера. / И шџа ћемо сад, без њих небеских? / Изјуџра џочиње нова ера*. („У очекивању бомбардовања“). Јесењинолика модерна вештина се тако топи (*боље џање, мање али боље*, „Шестосмерка у тавни час“), а скрилено лудило плива по површини. Халуциногене претходнице поезије уступају место делиричној демонској тежини. Уводи се уметност певања о ономе што смо управо доживели (о сечењу платана, о градским пауцима који утерују дугове...). *Оклоносџи мало џојодне за џесму* налазе се већ на прагу певања. Лирско приповедање приче, лагане фабуле и заблуде о срећи падају овде под тежином околности у којима ваља певати. То више нису симптоми савременога духа него духа тешког од усредиштења у просечности. Умеће да се буде изузетан у неизузетним временима.

Сваки мислећи читалац Зубановићеве поезије мора, стога, да не подноси осредности. Паланка му тешко пада управо зато што је осуђен на њу. Отуда се *усџуџним џојледима* гледа на сивило цивилизације, а потом скреће поглед на *Дунав, зими*. Песник по својој природи нагиње племенитијем животу, али се налази усред нечувених дела савремености. Дешава се управо оно што је забрањено. Све скупа, тако, посебно делује својом новином и *џрејодневни џехнојласџи (џешко је молиџи кад блајослов / наџрађује и џуџника и сенку)*, и *мало геџе кад сџава*. Снови јесу преци тежине која предстоји. Кључне речи за бележење успеха брзо преображеног у неуспех. У свему

учествују и трајна очаравања тешким демонским и забрањеним. У песничким мотивима стално упозорава неизвесност изговореног и извесност саркастичне хладноће: „*Кад видим ѧесника, ѧожелим / да се окуѧам*“ – *давно ми рече шеф*. („Пред новинарницом у дубокој провинцији“). Владати песмом и препустити се песми, два су најважнија лирска умећа Слободана Зубановића. Кад освајате књигу *Требало би ѧо да ѧрочиѧаш*, имате утисак да се другачије данас и не може певати.

Традиционална занетост се, стога, одбија неприступачношћу стихова у којима царује неосвојива, понекад, кодеријанска тежина, понекад Војислављева лакоћа. На том нивоу мотив *маѧацина* („Одлазак из маѧацина“) јесте и дворач у облацима и простор насладе, па и путене похлепе. У простору *маѧацина* налази се богатство, али и бројни мотиви за бегом из свакодневице у коју се непрестано урања до самозасићења. Отуда певати, по Зубановићу, значи изазивати стално тихо унутрашње негодовање. Оно, у прави мах, изгледа као својеврсно мирeње са стварношћу. Више се не тражи усамљеност. Сада је усамљеност та која нас прогања. Ако задуго песник не може остати сам, онда се усамљеност појављује у лику гротеске налик песничким сликама Раше Ливаде („Зубина улица“). Читалац понекад, ако се усредсреди, може да иде и испред песника, а не вечито за њим.

Савезници и противници

Лирски субјект Слободана Зубановић не пропушта да опише све чега се дотакне. Али он не улепшава стварност. Он је уводи у свечаност певања не чинећи је нимало идеалном. Стога у овој књизи постаје прекасно за читање о животним радостима и лакоћама. Песничка тежина стихова није у превеликој обојености слика. Лирска чаролија Зубановићева, ипак, чини своје. *Прљаве кише, фарме, круѧови кланица, сусреѧи са чашицом, књиѧе о беди, очекивање бомбардовања, обични дани, канѧије за ѧубре* – скривене вишезначне демонизоване свечаности тешког певања о свакодневним, па и лаким, стварима. Простор овога певања је непрестано омеђен падањем крхотина песничке традиције (Ракић, Дис, Црњански, Цесарић, Ливада, Шимборска, Кавафи...). Заиста, *није велика мана ѧисаѧи сѧихове*. Писати савремену поезију значи избрати праве савезнике и противнике.

У овој књизи има распричане унутрашње поетике, али нема надмене свести о властитим песничким божанским снагама као у поезији Раше Ливаде. Сметале би једна другој. Има препознатљивог солипсизма, али се раскида са распричаном интроспекцијом и пренаглашеном исповедношћу. Отуда и сврховитост Монтењових речи на почетку: *Ако се свеѧи жали шѧио одвише ѧоворим о себи, ја жалим шѧио он чак и не мисли на себе*.

Бојажљивост пред изазовима лирскога солилоквија као да је подстакнута дрзничким гвирењем кроз просторе ружнога („Улога канте за ѧубре у стварање поезије“). Ту се крајности складно повезују стварајући неизвесну равнотежу. Песник се више не осећа као Бог („Није велика мана писати стихове“). Он се више ни са ким не такмичи јер у ономе што ради као да и нема правога такмаца. Осећа се, тако, извесно задовољство због познавања скривених кутака до којих се тешко долази. Тако се дубље сеже

до лирских неодређености и могуће подсвести. Писати поезију данас значи предвидети искушења.

Има извесне гордости, па и грешне охолости ако се ужива у презиру осредњих. Посебност, па и изузетност, јесу овде и бич и венац певања. Певање је, зато, сада са друге стране усамљености о којој се тако дуго певало. Показало се да је усамљеност неостварљива вредност јер *јесме наше* стално *јушју*, *никад довршене*. Слабо пише о узвишеном онај ко не може размести нискости.

Колико смо заиста ружни

Стихови Слободана Зубановића, чак, као да подразумевају извесно неразумевање или погрешно разумевање, заправо, предразумевање. Они су, заправо искушавање разумевања и прављење сврховите разлике између различитих тумачења. То је и посебна слика новог живота савремене поезије коју очекује запуштена нетрпељивост осредњости. Зато се ова лирика упорно бави животним ситницама и неусаглашено-стима. Крај певања пада у властиту младост, почетак је у старости. Реч је о ненадмашивом вечитом полуразумевању песника и читаоца. О сталној отвореној запитаности: *Куда иду изговорене речи?* И још загонетнијем питању о путовању неизговорених, наслућујућих, а неподразумеваних речи. Не покоравати се законима традиције значи разумети традицију.

Нерастумачива дневничка сажетост песмама Слободана Зубановића („Из уличног дневника“) сваку близину улепшава, а даљину као да поружњује. Бег из евокативне даљине, истина, чини тренутни положај скученијим. А и то је, како би рекао Ернст Блох, *небо јуно конџрабаса*. Оно чека на онога који ће на њима свирати. Отуда одсуство старе носталгије указује на нови значај емотивне празнине за певање. Онај који пева као да је, најзад, написао књигу коју би и сам радо читао. Песничка идеја се, тако, креће унатраг да би исправила недостатке изговорени речи. И сврховито се упитала: *А куда иду неизговорене речи?* Наравно, никада ћутање није покварило песму.

Певати о неизговореном и неизговоривом јесте мудрост коју је савремена поезија донекле занемарила. У овој Зубановићевој књизи као да се, са горким уживањем, разбија илузија лирских самозаваравања савремене лирике. Одатле и није тако далеко до чишћења песничког алата које је Слободан Зубановић маестрално обавио својом првом књигом четрдесетогодишњим *Куйаџилом* (1973). Читаоци се, увек, морају чувати песника ласкаваца и пригодничара као пандемије. Да би се од њих одбранили, нека се лате књига песника попут Зубановића које говоре отворено о томе колико смо, заправо, ружни.